

2. Polaritás és egység

„Jézus ezt mondta nekik: Amikor a kettőt eggyé teszitek és a bensőt olyanná, mint a külsőt, a külsőt mint a bensőt, a fentit mint a lentit, s így a férfit mint a nőt egyetlen eggyé, hogy a férfi ne férfi és a nő ne nő legyen, amikor szemet szemért tesztek, kezet kézért, lábat lábért, akkor mentek majd be a királyságba.”

(Apokrifek: Tamás Evangéliuma, 22.)

Úgy gondoljuk, hogy bár *A sors mint esély* című könyvünkben már tárgyaltuk, itt is fel kell elevenítenünk a polaritás problémáját. Egyrésztől szeretnénk elkerülni az unalmas ismételtetést, másrészt viszont a polaritás kérdésének megértése elengedhetetlen feltétele további gondolatmenetünk megértésének. Végül is nehezen eshetünk túlzásokba, már ami a polaritással való foglalkozást illeti, hiszen a polaritás létünk alapvető problémája.

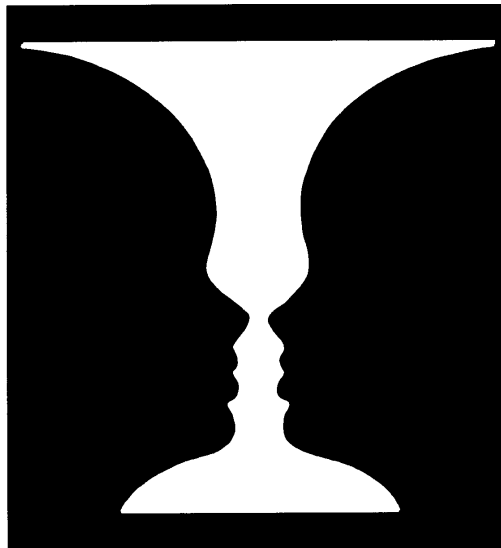
Azzal, hogy *Ént* mondunk, mindarról leválasztjuk magunkat, amit *Nem-Énként*, *Teként* érzékelünk, s ezzel a lépésünkkel máris a polaritás foglyai vagyunk. Énünk az ellentétek világához köt bennünket, melyben minden, nemcsak az Én és a Te, hanem a bent és a kint, a nő és a férfi, a jó és a rossz, a helyes és a helytelen stb. ellentétére hasad. Egónk lehetetlenné teszi, hogy az egység, a teljesség bármely formáját észleljük, felismerjük vagy akár csak elképzeljük. Tudatunk mindent ellentétpárookra hasít és bont, s ha ezekkel szembetaláljuk magunkat, konfliktusokként éljük át őket. Ezért arra kényszerítenek bennünket, hogy különbséget tegyünk s döntéseket hozzunk. Értelmünk mást sem tesz, mint a valóságot állandóan egyre kisebb darabjaira bontja (analízis), majd e darabok között különbséget tesz (a megkülönböztetés képessége). Így amikor az egyik dologra *igent* mondunk, *nemet* mondunk az ellentétére, hiszen „köztudott, hogy az ellentétek kizárják egymást”. De minden *nemmel*, minden kizárással csak létünk tökéletlenségét betonozzuk alá, hiszen ahhoz, hogy *egészségesek*, *teljesek* legyünk, semminek sem volna szabad hiányoznia belőlünk. Talán máris érezhető, milyen szorosan összefügg a betegség-gyógyulás témája a polaritással – azonban még világosabban is fogalmazhatunk: a betegség polaritás, s a gyógyulás a polaritás felett aratott győzelem.

A polaritás mögött áll az egység, az a mindent átfogó egy, amelyben még megkülönböztetés nélkül nyugszanak az ellentétek. A lét e területét mindenségnek is nevezzük, amely *per definitionem* mindent magába zár, s ezáltal semmi sem létezik ezen a mindenségen, ezen az egységen kívül. Az egységben nem létezik változás, átalakulás vagy fejlődés, mert az egység világa sem időnek, sem térnek nincs alárendelve. Ez a mindenség maga az örök nyugalom, a formák és aktivitás nélküli tiszta létezés. Fel kell tűnjék, hogy az egység világáról szóló kijelentéseink minden esetben negatívak, azaz tagadnak valamit: időtlen, tér nélküli, változások nélküli, határtalan.

Pozitív kijelentéseink kettéhasadt világunkból erednek, az egység világára nem alkalmazhatóak. Poláris tudatunk látászögéből ezért az egység *semminek* tűnik. Ez a fogalmazás helyes, mégis bennünk, emberekben gyakran hamis asszociációkat ébreszt. Különösen a nyugati emberek reagálnak többnyire csalódottan, ha például megtudják, hogy a buddhista filozófia által célként aposztrofált tudatállapot, a „nirvána” annyit jelent, hogy *semmi* (szó szerint: kioltott). Az emberi ego mindig birtokolni akar valamit, ami kívül fekszik rajta, s nagyon nem szívesen fogja fel: ahhoz, hogy *mindennel egy lehessen*, ki kell oltódnia. *Minden és semmi* az egység világában egybeesik. A semmi lemond a lehatárolódás, a manifesztáció bármely formájáról, s ezzel elkerüli a polaritást.

Minden létező ősoka a semmi (a kabbalistáknál ain Soph, a kínaiaknál a Tao, a hinduknál a Neti-Neti). Ez az egyetlen, ami valóban létezik, kezdet és vég nélkül, az örökkévalóságtól az örökkévalóságig.

Bár képesek vagyunk utalni erre az egységre, elképzelni nem tudjuk azt. Az egység a polaritás poláris ellentéte, gondolatilag tehát megfogható – sőt, bizonyos fokig megtapasztalható és átélhető, ha valaki bizonyos gyakorlatok, meditációs technikák útján olyan képességet fejleszt ki magában, melynek segítségével legalább rövid időre tudatának polaritását felfüggeszti. Ugyanakkor ez az egység mindenkor kivonja magát a nyelvi leírás, illetve a gondolati elemzés alól, hiszen gondolkodásunknak előfeltétele a polaritás. Polaritás, azaz a szubjektum és az objektum, a megismerő és a megismert hasadása nélkül megismerés nem lehetséges. Az egységben nem létezik megismerés, csak lét. Az egységben megszűnik minden vágy, akarat, törekvés, mozgás – hiszen nincs többé az a külvilág, amely után vágyakozhatnánk. Ez az az ősrégi paradoxon, miszerint a bőség csak a *semmiben* lelhető fel.

De forduljunk ismét ahhoz a területhez, amely biztonsággal s közvetlenül megismerhető számunkra. Mindannyiunk tudata poláris, s ez gondoskodik arról, hogy a világot is polárisnak lássuk. Fontos, hogy belássuk, a tudatunk poláris, amelyen keresztül a világot megismerjük, s nem a világ maga. Vizsgáljuk meg a polaritás törvényét a légzés konkrét példáján keresztül, mely a polaritás törvényének alapvető tapasztalatát közvetíti számunkra. A belégzés és a

kilégzés állandó váltakozása ritmust teremt. A ritmus azonban nem más, mint a két pólus állandó váltakozása. A ritmus minden élet ősmintája. Ugyanezt jelenti a fizikában az a megállapítás, miszerint minden jelenség a rezgésre redukálható. Ha a ritmust elpusztítjuk, az életet pusztítjuk el, mert a ritmus maga az élet. Aki nem hajlandó kilélegezni, nem tud többé belélegezni sem. A belékezés a kilégzésből él, mint látjuk, s ellenpólusa nélkül nem életképes. Az egyik pólus a másik pólusból él. Ha az egyiket megszüntetjük, eltűnik a másik is. Így például az elektromosság a két pólus feszültségéből keletkezik – ha az egyik pólust elveszük, maga az elektromosság szűnik meg.

Az ábrán egy jól ismert „találós képet” látunk, melynek segítségével a polaritás problémáját kívánjuk szemléltetni. A polaritás ebben áll: előtér vagy háttér, azaz konkrétan: profilokat látunk vagy vázát. Hogy a két lehetőség közül melyiket észlelem, attól függ, hogy a fekete vagy a fehér felületet tekintem-e háttérnek. Ha a fekete felületet határozom meg háttérként, a fehér felület az előtér, tehát egy vázát látok. Észlelésem azonban felborul, ha a fehér felületet tekintem háttérnek, mert akkor a fekete kerül előtérbe, s két profilt látok. Esetünkben ez az optikai játék arra szolgál, hogy megvizsgáljuk, mi történik, ha érzékelésünk során váltakozva tekintünk a két képelemre. A két képelem, tehát a váza és a profilok egyidejűleg jelen vannak a képen, ám arra kényszerítik a szemlélőt, hogy a „vagy-vagy” értelmében döntsön köztük. *Vagy* a vázát, *vagy* a profilokat látjuk. A kép két aspektusát legfeljebb egymás után érzékeljük, igen nehéz azonban a kettőt egyenrangúan s egyidejűleg érzékelni.

A kép tehát a polaritásproblematika jobb megértéséhez nyújt segítséget. A fekete pólus a képen a fehér pólustól függ, és megfordítva. Ha az egyik pólust elveszük (mindegy, hogy a feketét vagy a fehérét), az egész kép megszűnik mindkét aspektusával együtt. Tehát a fehér a feketéből, az előtér a háttérből él, ugyanúgy, ahogyan a belékezés a kilégzésből, a pozitív pólus a negatívból. Az *ellentétek* teljes függősége azt jelzi, hogy minden polaritás mögött nyilvánvalóan ott áll egy egység, amelyet azonban a maga egységében és egyidejűségében tudatunk nem képes érzékelni. Így arra kényszerülünk, hogy a valóság egységeit pólusaira bontsuk, s ezeket egymásutániségükben szemléljük.

Ebből a szemléletből születik az *idő* csalárd fogalma is, amely létét szintén tudatunk polaritásának köszönheti. A polarításban egy és ugyanazon valóság egység két aspektusa mutatkozik meg, amelynek mi csak egymás utáni szemléletére vagyunk képesek. Így aztán mindenkor álláspontunktól függ, hogy a medál melyik oldalát látjuk. Csak a felületes szemlélőnek tűnik úgy, hogy a polarítás egymást kizáró ellentétpár – ha közelebb megyünk, világossá válik, hogy a polarítások egységet alkotnak s létük minden tekintetben egymástól függ. A tudomány ezen alapvető tapasztalathoz elsőként a fény kutatása során jutott el.

A fény természetét illetően két, egymásnak ellentmondó vélemény létezett: az egyik a hullámelmélet, a másik a részecskeelmélet, s a kettő látszólag kizárja egymást. Ha a fény hullámokból áll, nem áll részecskékből – és fordítva, vagy-vagy. Időközben azonban megtudtuk, hogy a kérdés illetően feltevése hibás volt. A fény mind hullám, mind részecske. Megkockáztatnám azonban, hogy ezt a kijelentést még egyszer átfordítom: a fény sem nem hullám, sem nem részecske. A fény a maga egységében: fény – s mint ilyen, a poláris emberi

tudat számára megtapasztalhatatlan. Ugyanakkor ez a fény a szemlélő számára, attól függően, hogy melyik oldalról közeledik hozzá, egyszer mint hullám, másszor mint részecske nyilvánul meg.

A polaritás olyan, mint az az ajtó, amelynek egyik oldalán a „Bejárat”, másik oldalán a „Kijárat” felirat áll – ugyanaz az ajtó, ám attól függően, hogy melyik oldalról közeledünk hozzá, létének mindig csupán egyik aspektusát látjuk. Az *idő* fogalma is abból a kényszerből keletkezik, hogy tudatunknak az egységet először aspektusaira kell bontania, hogy *egymásutániségében* szemlélhesse, csak a tudat poláris beállítottsága változtatja a létező egyidejűséget egymásutániséggá. Amint a polaritás mögött az egység, az idő mögött az örökkévalóság áll. Az *örökkévalóság* fogalmánál arra kell ügyelnünk, hogy az *időtleniséget* jelent a szó metafizikus értelmében, s nem egy hosszú, véget nem érő időkontinuumot, amiként azt a keresztény teológia félremagyarázta.

Azt, hogy megismerési vágyunk, tudatunk hogyan hasítja az eredeti egységet ellentétpárookra, jól nyomon követhetjük az ókori nyelvekben. A korábbi kultúrák emberének szemlátomást jobban sikerült a polarítások mögött meglátni az egységet, az ókori nyelvekben még sok szó viseli magán ennek a nyomát. Csak a nyelv további fejlődése során, többnyire a magánhangzók eltolásával vagy megnyújtásával rendelték az eredetileg ambivalens jelentésű szót egyértelműen az egyik pólushoz. (E jelenségnek már Sigmund Freud is figyelmet szentel *Az ősszavak ellentétes jelentése* című munkájában!)

Így könnyedén felismerhető az a közös gyökér, amely például a következő latin szavakat köti össze: *clamare*: kiáltani és *clam*: csöndes, vagy *siccus*: száraz és *sucus*: nedv; az *altus* ma is, csakúgy, mint azelőtt, egyaránt jelenti azt, hogy magas, és azt, hogy mély. A görög nyelvben a *pharmakon* szó mind mérget, mind gyógyszert jelent. A német nyelvben a *stumm*: néma és a *Stimme*: hang szavak állnak rokonságban, s az angol *without* szó a polaritást teljes egészében magán viseli, szó szerint ugyanis azt jelenti, hogy *vele-nélküle*, azonban csak az egyik pólusnak megfelelő jelentésében használjuk, azaz: *nélküle*. Tartalmilag témánkhoz még közelebb vezet a német *bös* és a *bass* szavak rokonsága. A *bass* ófelnémet, és annyit jelent, hogy jó, míg a *bös*: rossz, gonosz.

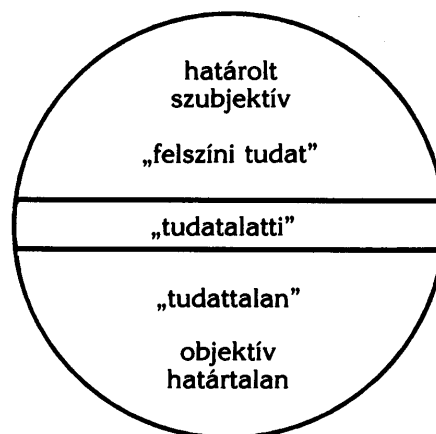
A német nyelvben ennek a szónak még két összetétele is létezik, mint a *fürbass*, ami annyit jelent: igazán, valóban és a *bass erstaunt*, ami azt jelenti: mélyen meglep. Ugyanahhoz a szótőhöz tartoznak az angol *bad*: rossz, mint a német *Busse*: bűnbánat és *büssen*: vezekelni szavak is. Az a nyelvi jelenség, hogy eredetileg olyan ellentétpárookra, mint *jó* és *rossz*, egy közös szót használtak, szemléletesen rámutat a polarítások mögött rejlő egységre. A *jó* és a *rossz* egyenlősítésével még behatóan fogunk foglalkozni, s az eddigiekkel csak arra akartunk rávilágítani, milyen roppant jelentőségű következményekkel jár, ha a „polaritás” témáját megértjük.

Tudatunk polaritását szubjektíve két, egymástól jelentősen különböző tudatállapot váltakozásában éljük meg: az ébrenlét és az alvás állapotában. A két tudatállapot mintegy a természet nappal-éjjel polarításának belső megfelelése. Így gyakran beszélünk nappali és éjszakai tudatvilágunkról vagy a lélek nappali és éjszakai oldaláról. Szorosan ehhez a polaritáshoz kötődik a különbségtétel a felszíni tudat és a tudatalatti vagy tudattalan között.

Így nappal *tudattalanként* éljük át tudatunk azon területét, melyben éjszakánként otthonosan mozgunk, s melyből álmaink keletkeznek. A *tudattalan* (unbewusst) szó nem túl szerencsés fogalom, a fosztóképző ugyanis tagadja az őt megelőző *tudat* szót (mint az ártatlan, udvariatlan stb.), s éppen ez a tagadás nem felel meg a tényeknek. A *tudattalan* ugyanis nem azonos az *öntudatlannal* (bewusstlos). Álmunkban ugyanis csak egy másik *tudatállapotban* vagyunk. Nem beszélhetünk arról, hogy tudatunk nem lenne jelen. A *tudattalan* tehát nem azt jelenti, hogy *tudatunk* nincs jelen, hanem nappali tudatállapotunknak abból a meglehetősen egyoldalú osztályozásából indul ki, amely azt állítja; nyilvánvaló, hogy nappali tudatunkon kívül létezik még valami, de nincsen bejárása hozzá. De miért azonosulunk olyan magától értetődően nappali tudatunkkal?

A mélypszichológia elterjedése óta hozzászoktunk, hogy tudatvilágunkat rétegesen képzeljük el, s a felszíni tudattól megkülönböztetjük a tudatalattit, illetve a tudattalant.

Bár ez a felosztás fentre és lentre nem kötelező, mégis megfelel annak a szimbolikus térérzékelésnek, mely az eget és a fényt a tér felső, a földet s a sötétséget a tér alsó pólusa mellé rendeli. Ha a tudat e modelljét megpróbáljuk grafikusán ábrázolni, a következő ábrához jutunk:

A kör azt a mindent átfogó tudatot szimbolizálja, amely határtalan és örök. A kör így nem határ, hanem a mindent átfogó szimbóluma. Az embert azonban énje lehatárolja, s ezáltal keletkezik szubjektív, korlátolt *felszíni tudata*. A felszíni tudat megakadályozza, hogy bejárása legyen a tudat *fennmaradó részeibe*, azaz a kozmikus tudatba – ez ugyanis számára *tudattalan* (ezt a réteget C. G. Jung a „kollektív tudattalannak” nevezi). Az az elválasztóvonal azonban, amely az én és a „tudat tengere” között húzódik, nem abszolút – sokkal inkább úgy írhatnánk le, mint egyfajta membránt, amely mindkét oldalról átjárható. Ez a membrán felel meg a *tudatalattinak*. Ez egyaránt tárol olyan tartalmakat, amelyek a felszíni tudatból süllyednek le (a felejtés által), és olyanokat, amelyek a tudattalamból szállnak ide föl, mint a sejtések, jelentős álmok, intuíciók, víziók.

Aki erőteljesen, kizárólagosan felszíni tudatával azonosul, az tudatalattija áteresztőképességét egyre jobban meggyengíti, s miután a tudattalan tartalmakat idegenként éli meg, így azok félelmet ébresztenek benne. Az áteresztőképesség fokozása viszont egyfajta

medialitáshoz vezethet. A megvilágosodás vagy a kozmikus tudat csak úgy érhető el, ha a felszíni tudat és a tudattalan közti határról lemondunk, s a kettőt hagyjuk eggyé válni. Ennek a lépésnek a megtétele azonban azonos annak az ének a megsemmisítésével, amelynek magától értetődő voltát éppen ez az elhatárolás adja. A keresztény terminológia ezt a lépést a következő szavakkal írja le: „Én (felszíni tudat) és atyám (tudattalan) egyek vagyunk.”

Az emberi tudat testi megjelenése az agy, s ebben a nagyagykéregnek tulajdonítjuk a tipikusan emberi megkülönböztetőképességet és az ítélőerőt. Nem csoda, hogy az emberi tudat polaritása a nagyagykéreg anatómiájában is megjelenik. A nagyagy köztudottan két féltekére (hemiszférium) osztható, s ezeket egy „híd”, az úgynevezett kérgestest (corpus callosum) köti össze egymással. Az orvostudomány a múltban különböző tüneteket, például az epilepsziát vagy az elviselhetetlen fájdalmakat úgy próbálta elhárítani, hogy ezt a hidat sebészi beavatkozással átvágta, s így megszakította a két féltéke idegeit összekötő pályákat (commisurotómia).

Ahhoz képest, hogy egy ilyen operáció milyen erőszakos beavatkozást sejtet, alig volt említésre érdemes eredménye.

Így jöttek rá, hogy a két féltéke két meglehetősen önálló agyterület, s ezek egymástól függetlenül is képesek feladataikat elvégezni. Amikor azonban tesztelték azokat a pácienseket, akiknél a két hemiszfériumot operatív úton elválasztották egymástól, kiderült, hogy a két féltéke sajátosságai és illetékessége jelentékenyen különbözik. Tudjuk, hogy az idegpályák laterálisan keresztezik egymást, így a test jobb oldalát a bal agyfélteke, míg megfordítva, a bal oldalát a jobb agyfélteke irányítja.

Ha egy ilyen operált páciens szemét bekötjük, s a bal kezébe adunk például egy dugóhúzót, azt tapasztaljuk, hogy a kezében lévő tárgyat nem tudja megnevezni, azaz nem találja azt a nevet, mely a kitapogatózott tárgyhoz tartozik, ugyanakkor semmiféle nehézséget nem okoz neki, hogy a tárgyat helyesen használja. Fordított a helyzet, ha a tárgyat a páciens jobb kezébe adjuk: most ugyan tudja a tárgy helyes nevét, viszont nem tudja, hogy mire szolgál.

A kezekhez hasonlóan a fülek és a szemek is a kontralaterális agyféltekével állnak kapcsolatban. Egy másik kísérletben az említett operáción átesett páciens bal, illetve jobb szeme elé felváltva különböző geometriai alakzatokat tettek. Ezzel egy időben a bal szem látómezejébe egy aktfelvételt vetítettek, így a kép csak a jobb agyfélteke számára volt észlelhető. A páciens elpirult, kuncogott, ám a kísérletvezető kérdésére, hogy mit látott, azt válaszolta: „semmi különös, csak egy fénycsóvát”, és tovább nevetgélt. A jobb agyfélteke által észlelt kép reakciót vált ki ugyan, ez azonban gondolati vagy nyelvi úton nem észlelhető és fogalmazható meg. Ha bizonyos szagokat csak a bal orrlyuk számára teszünk hozzáférhetővé, az kiváltja a megfelelő reakciót, ám a páciens mégsem tudja a szagot meghatározni. Ha egy összetett szót, mint például labdarúgás, úgy mutatunk a páciensnek, hogy a bal szem csak az első részt, tehát a „labda”, a jobb szem csak a második részt, a „rúgás” szót látja, akkor a páciens csak a „rúgás”-t fogja leolvasni, mert a jobb féltéke a „labda” szót nem képes nyelvi formájában értelmezni.

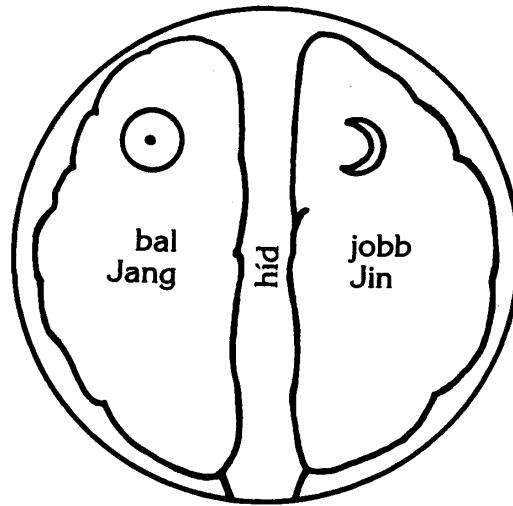
Ezek a kísérletek, melyeket napjainkban kifinomultan s széles körben végeznek, arra a felismerésre vezettek, hogy a két agyfélteke működését, teljesítményét és illetékességét tekintve jelentősen különbözik egymástól.

A bal agyféltekét nevezhetnénk „verbális hemiszfériumnak”, mert ő felelős a nyelvi logikáért és struktúráért, az írásért, olvasásért. Ő fejt meg analitikus és racionális módon a világ ingereit, szóval digitálisan gondolkodik. Ezenkívül a bal féltekében helyezkedik el időérzékelésünk is.

Az ezekkel poláris képességek a jobb agyféltekében lakoznak: az analízis helyett itt a komplex összefüggések, minták és struktúrák egységes felfogásának képessége foglal helyet. Így ez az agyfélteke teszi lehetővé egy részlet alapján az egész (az alak) felfogását is (*pars pro toto*). Nyilvánvalóan a jobb agyféltekének köszönhető az olyan logikai egységek (a filozófiai főfogalmak és absztrakciók) felfogásának képessége is, amelyek reálisan nem léteznek. A jobb agyféltekében azonban csak archaikus nyelvi formákat találunk, amelyek a szintaxis helyett inkább hangzasképeket, asszociációkat követnek. Mind a költészet, mind a skizofrének nyelvhasználata a jobb félteke nyelvét tükrözi. Itt található az analógiás és a szimbólumokban való gondolkodás központja. A jobb félteke illetékes a lélek kép- és álomterületein, s nincs alárendelve a bal félteke időfogalmának.

Aszerint, hogy éppen milyen tevékenységet végzünk, mindig az egyik agyfélteke dominál. Így a logikus gondolkodás, írás, olvasás, számolás a bal, míg a zenehallgatás, álmodás, imagináció és meditáció a jobb félteke dominanciáját igényli. Az egyik agyfélteke mindenkori dominanciája ellenére az egészséges embernél az információk a szubdomináns agyfélteke számára is rendelkezésre állnak, miután az agyhídon keresztül folyamatos információcsere zajlik. A két hemiszférium poláris specializációja igen pontosan fedi az ősi ezoterikus polaritástanokat. A taoizmusban a két ősprincípiumot Jangnak (férfi princípium) és Jinnek (női princípium) hívják, ezekre hasadt szét a tao egysége. A hermetikus tradícióban ugyanezt a polaritást a „Nap” (férfi) s a „Hold” női szimbólummal fejezik ki. A kínai Jang, illetve a Nap az aktív, pozitív, férfi princípiumot szimbolizálja, s ez a pszichológiában a nappali tudatállapotnak felel meg (Tagesbewusstsein). A Jin vagy Hold princípium a női, negatív, befogadó princípiumot foglalja magában, s az emberi tudattalannak felel meg.

E klasszikus polaritások szabadon átvihetők az agykutatás eredményeire is. Így a bal agyfélteke, a Jang, a férfias, az aktív, a tudatfeletti a Nap szimbólumának s az emberi lélek nappali oldalának felel meg. Ez irányítja a test jobb oldalát, azaz az aktív, illetve férfias oldalt. A jobb agyfélteke, a Jin, negatív, nőies. A Hold-princípiumnak, illetve az emberi lélek éjjel oldalának, a tudattalannak felel meg, s értelemszerűen a test bal oldalát irányítja. A könnyebb áttekintés végett az ábra után az analóg fogalmakat táblázatban tüntetjük fel.

BAL

logika

nyelv (szintaxis, grammatika)

JOBB

alakészlelés

az egész felfogásának képessége,
térérzékelés, archaikus nyelvi formák

verbális agyfélteke:

olvasás

írás

számolás

a környezet megfejtése

digitális gondolkodás

lineáris gondolkodás

időfüggőség

analízis

intelligencia

_____

_____

_____

zene

illat

minta

zárt világkép

analóg gondolkodás

szimbolika

időtlenység

holisztika, logikai egységek

intuíció

_____

_____

_____

JANG

+

Nap

férfias

nappal

tudatos

élet

BAL

JIN

-

Hold

nőies

éjszaka

tudattalan

halál

JOBB

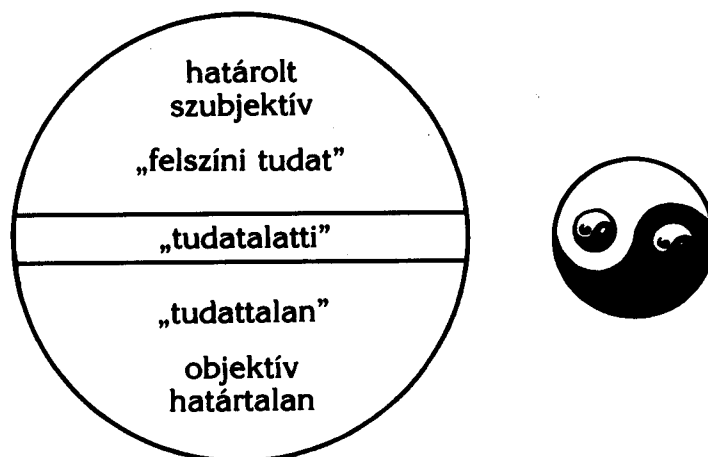

aktivitás	passzivitás
elektromos	magnetikus
savas	lúgos
a test jobb fele	a test bal fele
jobb kéz	bal kéz

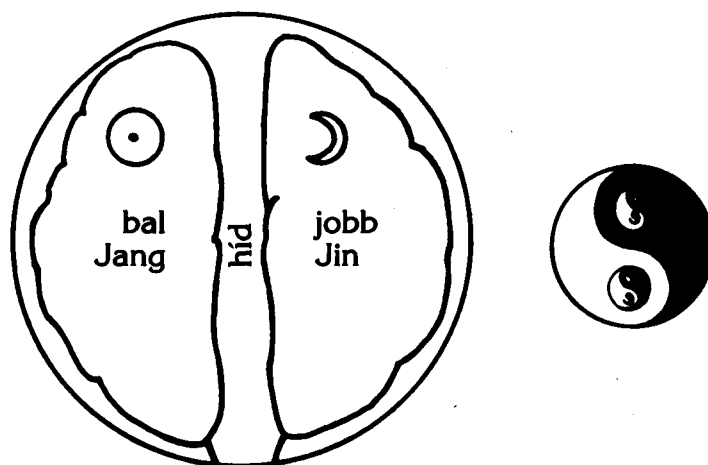
A pszichológia egyes modern irányzatai épp most próbálják meg a tudat régi (freudi) topográfiáját 90°-kal elfordítani, s a *felső tudat* és a *tudattalan* fogalmát a bal és jobb féltékével helyettesíteni. Az átkeresztelés azonban formális kérdés, s kevésbé változtat a tartalom, amint azt fejtegetésünkben már bemutattuk. Mind a horizontális, mind a vertikális topográfia csak a régi kínai szimbólum, a „Tai Csi” specifikációja; ez egy kört (a teljesség, egység szimbólumát) egy fehér és egy fekete félre bont, melyeknek a közepén ellenpoláris mag (tehát ellentétes színű pont) van. Az egység tudatunkban is így bomlik polarításokra, melyek kölcsönösen kiegészítik egymást.

Könnyen beláthatjuk, milyen *tökéletlen* is lenne az olyan ember, akinek csak egy agyféltekéje van; valójában ugyanilyen tökéletlen korunk megszokott, tudományosnak nevezett világképe is, ez ugyanis a bal félteke világképe. Ebből a szemszögből természetesen *csak* racionális, ésszerű, analitikus-konkrét, kauzalitástól és időtől függő megjelenési formák léteznek.

Ez a racionális világkép azonban csak féligazság, hiszen csak tudatunk, illetve agyunk egyik felének látásmódját tükrözi. Mindazok a tudattartalmak, amelyeket oly szívesen leértékelünk, irracionálisnak, ésszerűtlennek, rögeszmésnek, okkultnak vagy fantasztikusnak bélyegzünk, az agyunk, tudatunk előzőekkel ellentétes képességeiből adódnak.

A tudat horizontális topográfiája

A tudat vertikális topográfiája

Hogy milyen különbözőképpen értékelik e két, egymást kiegészítő szemléletmódot, az abban is megmutatkozik, hogy a két agyfélteke képességének vizsgálata során a bal teljesítményét hamar felismerték s leírták, a jobb félteke esetében viszont hosszú ideig találgatások folytak, s úgy látták, hogy az nem is képes *ésszerű teljesítményre*. A természet azonban nyilvánvalóan sokkal többre tartja a jobb oldali, ésszerűtlen agyféltekét, ugyanis életveszélyes helyzetekben a bal félteke dominanciájáról automatikusan átkapcsol a jobb féltekére, mert a veszélyes szituációk analitikus eljárással adekvát módon nem oldhatók meg. A jobb félteke dominanciája ugyanakkor a helyzet teljességének felfogása által lehetőséget kínál a nyugodt és megfelelő cselekvésre. Az *életünk filmje* jelenség is ezen az átkapcsoláson alapul. Halálközelben az ember újra látja egész életét, illetve az életében átélt helyzeteket-jó példa ez arra, mit is neveztünk fentebb a jobb félteke *időtlenységének*.

Az agyféltekére vonatkozó elméletek jelentősége véleményünk szerint abban áll, hogy a tudomány felfogta, milyen sokoldalú és hiányos az a világbkép, amelyet eddig kialakított. A jobb agyféltekére vonatkozó kutatások egy *másik* világszemlélet jogosságát és szükségességét bizonyítják. E példán okulva a tudomány megpróbálhatná a polaritás törvényét gondolkodása centrumába emelni, ez a kísérlet azonban általában elbukik, mert abszolút képtelenek vagyunk az analóg gondolkodásra.

Példánkon világítsuk hát meg még egyszer a polaritás törvényét: Az emberi tudatban az egység polarításokra hasad. Az egyes pólusok kölcsönösen kiegészítik (kompenzálják) egymást, így létükhöz az ellentétes pólus léte elengedhetetlen. A polaritás következményeképpen képtelenek vagyunk egyidejűleg szemlélni valamely egység két ellentétes aspektusát, s az *egymásutániség* kényszerében megszületik a „ritmus”, az „idő” és a „tér” jelensége. Ha a poláris tudat valamely egységet nyelvi szinten akar leírni, kénytelen a paradoxonok segítségéhez folyamodni. Ugyanakkor a polaritás biztosította számunkra a *megismerés képességének* nagy előnyét. A poláris tudat célja és vágya nem lehet más, mint az idő függvényében előállt *tejjesség-hiány* leküzdése s a *teljesség*, az *egész-ség* elérése.

A gyógyulás, a beavatás útja a polaritás világából az egység világába vezet. A polaritásból az egységbe való átlépés oly radikális minőségi változást jelent, amilyent poláris tudatunkkal alig vagy egyáltalán nem tudunk elképzelni. Minden metafizikus rendszer, vallás, ezoterikus iskola egyes-egyedül azokkal a kérdésekkel foglalkozik, amelyek a kettősségből az egység világába vezető úttal kapcsolatosak. Ebből az következik, hogy mindezek a tanok nem a „világ megjavításában”, hanem „a világ elhagyásában” érdekeltek.

Éppen ez az a legérzékenyebb pont, amelyen e tanok bírálói, ellenzői támadnak. E világ igazságtalanságaira, bajaira hivatkozva azt róják fel a metafizikus tanoknak, hogy azok e tekintetben aszociálisak és közönyösek, s hogy semmi más nem érdekli őket, mint saját egoista megváltásuk. A kritika vezérszavai: menekülés a világból, kibújás a kötelezettségek alól. Sajnos ezek a bírálók sosem veszik a fáradságot, hogy előbb teljességgel megismerkedjenek egy ilyen tannal, s csak azután küzdjenek ellene. Így aztán saját nézeteiket elhamarkodottan összezagyválják az érintett tan néhány félreértett fogalmával, majd ezt nevezik „kritikának”.

Félreértéseik messzire nyúlnak vissza. Jézus is egyedül a kettősségből az egység világába vezető utat tanította – s még saját tanítványai sem értették igazán (kivéve Jánost). Jézus a polaritást nevezte *e világnak*, s az egység világát *a mennyek birodalmának, atyám lakhelyének* vagy egyszerűen csak *Atyának*. Hangsúlyozta, hogy az *ő birodalma* nem ezen a világon van, s az Atyához vezető utat tanította. Mégis minden megnyilvánulását konkrétan és materiálisan fogták fel, s erre a világra vonatkoztatták. János evangéliuma fejezetről fejezetre ezt a félreértést írja le: Jézus templomról beszél, melyet három napon belül újjáépít – a tanítványok Jeruzsálem templomát értik rajta, Jézus pedig saját testét. Jézus Nikodémusszal a szellem újjászületéséről beszél, ő azonban egy gyermek születésére gondol. Jézus egy asszonynak a kútnál az Élet Vizéről beszél, az asszony az ivóvízre gondol. S a példákat folytathatnánk, Jézus és tanítványai teljesen máshonnan nézték a dolgokat. Jézus az emberek tekintetét a teljesség fontosságára, jelentőségére próbálja irányítani, míg a hallgatóság görcsösen és félelemmel kapaszkodik saját poláris világába. Nem ismerjük Jézus egyetlen olyan mondatát sem, melyben e világ megjavítására, paradicsommá történő átalakítására szólítana fel – de minden mondatával bátorítja hallgatóságát, hogy merje már megtenni a lépést, mely a teljességhez vezet.

Ez az út azonban eleinte mindig félelmet kelt, mert iszonyaton, szenvedéseken vezet át. Csak úgy kerekedhetünk a világ fölébe, ha magunkra vesszük azt, csak úgy semmisíthetjük meg szenvedéseinket, ha magunkra vesszük őket, mert a világ szenvedés is. Az ezoterikus tanok nem azt tanítják, hogy hogyan meneküljünk a világból, hanem azt, hogy hogyan „küzdjük le” azt. A világ leküzdése nem más, mint a polaritás leküzdése, s ez az én, az ego feladata. A teljességet csak az érheti el, aki énjével nem határolja el magát saját lététől.

Nem nélkülözi az iróniát az a megállapítás, mely egoisztikus „üdvözülésnek” nevezi azt az utat, melynek célja az Én megsemmisítése és a mindenséggel való összeolvadás. A motiváció erre az útra sosem egy „jobb túlvilág” hitében vagy abban van, hogy „valaki elnyeri jutalmát e világi szenvedéseiért” („a nép ópiuma”), a valódi motiváció mindig az a belátás, hogy az a

konkrét világ, amelyben élünk, csak úgy nyer értelmet, ha létezik egy rajta kívül eső vonatkoztatási rendszer.

Például: ha olyan iskolába járunk, mellyel semmilyen célunk nincsen, mely képesítést nem ad s csak a tanulás kedvéért tanulunk benne, perspektíva, vég és cél nélkül, maga a tanulás is értelmetlen lesz. Az iskola és maga a tanulás csak úgy nyer valamilyen értelmet, ha van egy olyan vonatkoztatási pontunk, amely kívül fekszik az iskolán. Ha valamilyen foglalkozás lebeg a szemünk előtt, ez nem jelenti azt, hogy „menekülünk az iskola elől”, ellenkezőleg, ez a cél teszi éppen lehetővé, hogy aktívan, színvonalasan fordulhassunk a tananyaghoz. Ez a világ s ez az élet is csak akkor lesz tartalmas módon dimenzionális, ha célunk az, hogy felülkerekedjünk rajta. A lépcső értelme sem az, hogy megálljunk, hanem hogy használata által túljussunk rajta.

A metafizikus vonatkoztatási pontok elvesztése az oka annak, hogy korunkban oly sokak élete vált értelmetlenné, s hogy az egyetlen célt, ami még megmaradt, *haladásnak* nevezik. A haladás célja azonban a *még több haladás*. Így lett az útból *utazás*.

A betegség-gyógyulás problematika megértéséhez elengedhetetlen, hogy átlássuk, hogyan is fogjuk mi fel a gyógyulást. Ha szem elől tévesztjük, hogy a gyógyulás mindig közelítést jelent a teljességhez, egységhez, akkor a gyógyulás célját a polaritáson belülré helyezzük – s így kísérletünk biztosan sikertelen lesz. Ha azt az egységfogalmat, melyet csak az ellentétek összekötésével, a „*coniunctio oppositorum*”-mal érhetünk el, átvisszük az agyféltekék területére, az is világossá válik, hogy a polaritás legyőzése e szinten az agyféltekék váltakozó dominanciájának végét kell jelentse. Az agy „vagy-vagy”-ának szintén „is-is”-sé kell válnia, az „egymásutániságból” az „egyidejűségbe” kell fordulnia.

Itt látjuk a „híd” a *corpus callosum* (kérgegestest) tulajdonképpeni értelmét: ennek olyan áteresztőképességgel kell rendelkeznie, hogy a „két agy” eggyé válhasson. A megvilágosodás testi megjelenése a két agyfélteke lehetőségei felett való egyidejű rendelkezés lenne. Arról van szó, amit már horizontális tudatmodellünk kapcsán leírtunk: csak akkor érhető el a teljesség, ha a szubjektív felszíni tudat az objektív tudattalannal egyesül.

A polaritásból az egységbe vezető útról való univerzális tudás számtalan rendszerben megjelenik. Említettük már a taoizmust, a kínai filozófiát, melyben a két világelemet Jangnak és Jinnek nevezik. A hermetikusok Nap és Hold egyesüléséről, Tűz és Víz nászáról beszélnek. Az ellentétek egyesülésének titkát paradoxonokban fejezték ki, például: „Az állandó legyen tünékeny, s a tünékeny állandó.” Hermész botjának ősi szimbóluma is ugyanezt a törvényt hirdeti: a poláris erőket szimbolizáló két kígyó a botban egyesül. Ugyanez a kép az indiai filozófiában az emberi test női (Ida) és férfi (Pingala) energiaforrásaként jelenik meg, melyek kígyóként tekerednek a középső csatornára, a szusumnára. Ha a jóginak sikerül a középső csatorna egyesült erejét felhozni magából, átéli az egység tudatállapotát.

A kabbalista ugyanezt az összefüggést ábrázolja az életfa három oszlopával, s ugyanezt nevezi a dialektikus a „tézis-antitézis-szintézis” egységének. Mindazok a rendszerek, melyekből itt csak néhányat soroltunk fel, nem állnak kauzális összefüggésben, hanem egy centrális metafizikus törvényt fejeznek ki különböző konkrét vagy szimbolikus szinteken.

Esetünkben sem valamely rendszerről van szó, hanem arról, hogy a formák világában uralkodó polaritás törvényére s annak érvényességére vessünk egy pillantást.

Tudatunk polaritása állandóan két különböző cselekvési lehetőséget állít elénk, s ha nem akarunk apatikusak lenni, arra kényszerülünk, hogy válasszunk közülük. Mindig két lehetőség van, s abból mindig csak az egyiket valósíthatjuk meg. Így minden cselekvéssel egyidejűleg megvalósíthatatlanul marad a cselekvéssel ellentétes másik cselekvés. Választanunk, döntenünk kell, otthon maradunk, vagy elmegyünk – dolgozunk, vagy nem – gyermeket nemzünk, vagy védekezünk – behajtjuk követelésünket, vagy megfélemlítjük róla – lelőjük-e az ellenségünket, vagy életben hagyjuk. Minden lépésünkben ott a választás gyötrelme. A döntés elől nem térhetünk ki, ha „nem cselekszünk”, ezzel a cselekvés ellen döntöttünk, ha „nem döntünk”, ezzel döntöttünk a döntés ellen. Ha már döntenünk kell, szeretnénk legalább *ésszerűen* vagy *helyesen* dönteni, ehhez viszont értékrendszerre van szükségünk. Ha birtokában vagyunk egy értékrendszernek, viszonylag egyszerű lesz döntenünk: gyermekeket nemzünk, *mert* az az emberiség fennmaradását szolgálja – lelőjük az ellenséget, *mert* gyermekünket fenyegeti – sok zöldséget eszünk, *mert* egészséges – s az éhezőknek is adunk valamit, *mert* az etikus. Ez a rendszer meglehetősen jól működik, s a döntést is megkönnyíti – mindig csak azt kell tenni, ami jó, ami helyes. Sajnos azonban értékrendszerünket, melynek megfelelően döntéseinket hozzuk, mások állandóan kérdésessé teszik, olyanok, akik a miénkkel ellentétes döntéseiket szintén egy értékrendszerrel támasztják alá. Tehát védekezünk a gyermekáldás ellen, *mert* már amúgy is túl sok az ember – nem lövünk ellenségünkre, *mert* az is ember – sok húst eszünk, *mert* a hús egészséges, és nem adunk semmit az éhezőknek, *mert* az éhezés sorsukhoz tartozik. Bár meggyőződésünk, hogy mások értékrendszere teljességgel hibás, mégis dühítő, hogy nem ugyanazt tartjuk jónak, helyesnek. Így mindenki elkezd védeni a saját értékrendszerét, sőt másokat is meg akar győzni annak helyességéről. Végül is az lenne a legjobb, ha mindenkit meggyőzhetnénk saját értékeink helyességéről, akkor lenne világunk igazán jó és teljes. Így aztán teljes gőzzel működik a helyes nézetek háborúja – hiszen mindenki *csak a helyeset* akarja tenni. De mi a helyes? És mi a téves? Mi a rossz? Sokan vindikálják maguknak a tudást e téren – mivel azonban nem tudnak megegyezni, ismét csak döntenünk kell, kinek higgyünk. *Kétségbeejtő!*

Dilemmánkból egyedül az a belátás vezethet ki bennünket, ha elismerjük, hogy a polaritáson belül nem létezik abszolút jó és rossz, helyes és helytelen. Minden értékelés szubjektív, s egy szintén szubjektív vonatkoztatási rendszerben működik. Minden értékelés a szemlélő álláspontjának és szemszögének függvénye, s így rá vonatkoztatva mindig helyes. A világot nem oszthatjuk fel arra, aminek szabad lennie, s ezért helyes és jó, s arra, aminek nem volna szabad lennie, s ezért leküzdendő és kiirtandó. Az ellentétpárok kibékíthetetlen dualizmusa helyes-hibás, jó-rossz, Isten-Ördög között nemhogy nem vezet ki a polaritások világából, de még mélyebbre visz bele.

A megoldás csak egy harmadik álláspont lehet, ahonnan nézve minden alternatíva, minden lehetőség és polaritás egyformán jó és helyes, illetve egyformán rossz és téves, mindnyájan részei az egységnek, s létük jogosultságát bizonyítja, hogy nélkülük nem volna teljes a teljesség. Ezért is hangsúlyoztuk a polaritás törvényének tárgyalásakor, hogy az egyik pólus a

másik pólus létéből él, s nélküle nem lenne életképes. Amint a belégzés a kilégzésből, a jó a rosszból, a béke a háborúból s egészség a betegségből él. Az embereket mégsem lehet eltéríteni attól, hogy minden esetben az egyik pólushoz ragaszkodjanak, s a másikat le akarják küzdeni. Aki pedig az univerzum bármely pólusa ellen küzd, a mindenség ellen küzd – mert minden rész az egészet tartalmazza (*pars pro toto*). Ebben az értelemben mondta Jézus: „Amit bármely testvéremért teszel, azt értem tetted.”

A gondolat elméletileg egyszerű, s mégis valamilyen, az emberekben mélyen ülő ellenállásba ütközik; ugyanis igen nehéz a gyakorlatba átültetni. Ha egy olyan egység a célunk, melyben az ellentétek különbözősége feloldódik, akkor nem lehetünk egészségesek, teljesek mindaddig, amíg tudatunkból bármit is kizárunk, bármitől elhatároljuk magunkat. Valahányszor azt mondjuk: „Ilyet sose tennék!”, a legbiztosabb úton vagyunk, hogy a teljességet, a megvilágosodást megakadályozzuk. Semmi sincs jogosulatlanul univerzumunkban, de sok minden létezik, aminek a jogosultságát még nem látjuk. Minden fáradozásunk valójában egyetlen célt szolgál: hogy jobban lássuk az összefüggéseket – vagyis, hogy tudatosabbak legyünk –, s nem azt, hogy a dolgokat megváltoztassuk. Saját látásmódunkon kívül semmi sincs, amit meg kellene változtatnunk vagy javítanunk. Régóta élünk abban az illúzióban, hogy cselekvésünkkel, tetteinkkel a világot megváltoztatjuk, alakítjuk, megjavítjuk. E hit optikai csalódás, mely saját változásaink projekcióján alapul. Ha például nagyobb időkihagyással többször elolvassuk ugyanazt a könyvet, mindig új módon kerülünk kapcsolatba vele – éppen akkori fejlődési szintünknek megfelelően. Ha nem lenne olyan bizonyos, hogy a könyv maga nem változhatott meg, minden biztonnyal a könyv tartalmi fejlődéséről beszélnénk. Az „evolúció”, a „fejlődés” fogalmát ugyanilyen öncsalással kezeljük. Azt gondoljuk, hogy az evolúció a folyamatokból és a beavatkozásokból nő ki, s nem látjuk, hogy csupán egy létező minta egyszerű követése. Az evolúció nem azt jelenti, hogy valami új keletkezik, hanem azt, hogy valami meglévőt fokozatosan tudatosítunk. A könyvolvasás erre is jó példa: a könyv tartalma és cselekménye bár *egyidejűleg* jelen van, az olvasó mégis csak *egymás után* képes azt az olvasás során integrálni. Az olvasás folyamán a könyv tartalma fokozatosan jut az olvasó tudomására, bár ez a tartalom esetleg már évszázadok óta létezik könyv formájában. A könyv tartalma nem az olvasás során keletkezik, de az olvasó a könyv követése folyamatában fokozatosan és az idő függvényében a meglévő mintát integrálja.

Nem a világ változik – az emberek értik meg egymás után e világ különböző rétegeit és aspektusait. A bölcsesség, a tökéletesség, a tudatosság azt jelenti, hogy minden létezőt a maga érvényességében, kiegyensúlyozottságában ismerünk meg, szemlélünk. Ahhoz, hogy a rendet fel tudjuk ismerni, magunknak is rendben kell lennünk. A változás illúzióját a polaritás kelti, ez az, ami az egyidejűséget egymásutánisággá, az is-is-t vagy-vagy-gyá bontja fel. Így a keleti filozófiák a polaritás világát „Illúzióknak” vagy „Majának” (szemfényvesztésnek) nevezik, s azoktól az emberektől, akik megismerésre és megszabadulásra törekcszenek, azt kívánják, hogy a formák világát mint illúziót leplezzék le, mert csak így ismerhetik fel, hogy az nem is létezik. Azokat a lépéseket azonban, amelyek ehhez a felismeréshez (az ébredéshez) vezetnek, ebben a poláris világban kell megtennünk. Bár a polaritás meggátolja az egység világának

megmutatkozását a maga egyidejűségében, ugyanakkor azonban az idő kerülőútján helyre is állítja azt, amennyiben minden pólust kiegyenlít az utána következő ellenpólus. Ezt a törvényt nevezzük a komplementerek elvének. Amint a kilégzést kényszerűen követi a belégzés, az ébrenléte felváltja az alvást és fordítva, minden pólus megvalósulása az ellenpólus manifestációját vonja magával. A komplementerek elve gondoskodik arról, hogy a pólusok egyensúlya fennmaradjon, függetlenül attól, hogy az emberek mit tesznek vagy mit nem tesznek. A komplementerek elve gondoskodik arról, hogy a változások megváltoztathatatlanossággá összegződjenek. Mivel szilárdan hiszünk abban, hogy az idők során sok minden változik, e hitünk meggátol bennünket abban, hogy észrevegyük: az idő csupán ugyanazon minták ismétlését hozza magával. Bár a formák az idők folyamán megváltoznak, a tartalom ugyanaz marad.

Ha nem engedjük, hogy szemléletünket az örökké változó formák eltereljék a lényegtől, képesek leszünk arra, hogy mind a történelmi események, mind saját élettörténetünk megfigyelése során egyszerűen eltekintsünk az időtől, s látni fogjuk, hogy az idő felkavarta történések mind egyetlen mintába folynak bele. Az idő a létezőt folyamatokká, eseményekké változtatja, ha azonban eltekintünk tőle, ismét láthatóvá válik az a lényeg, mely a formák mögött állt s azokba sűrűsödött. (Ez a nehezen megközelíthető összefüggés a reinkarnációs terápia kiindulópontja.)

További fejtegetéseinkhez elengedhetetlenül szükséges megértenünk, hogy az ellentétes pólusok összetartoznak, s azt is be kell látnunk: lehetetlenség megtartani az egyiket, ha a másikat eltöröljük a föld színéről. Az emberek tevékenysége mégis legtöbbször erre a lehetetlenségre irányul: egészséget akarnak, s harcolnak a betegség ellen, meg akarják őrizni a békét és kiirtani a háborút, élni akarnak, s le akarják győzni a halált. Megdöbbentő, hogy néhány ezer évnyi eredménytelen fáradozás után is mily kevésbé kételkednek koncepciójuk helyességében. Ha megpróbáljuk egyoldalúan táplálni az egyik pólust, láthatatlanul, ám arányosan együtt nő vele az ellenpólus is. Az orvostudomány jó példa erre: egyre többet tett az egészségért, s ugyanilyen mértékben terjedt a betegség is.

Ha új szemszögből kívánjuk ezt a problémát megközelíteni, meg kell tanulnunk polárisan látni. Meg kell tanulnunk, hogy szemléletünkben minden esetben helyet kapjon az ellenpólus is. Belső látásunknak oszcillálnia kell ahhoz, hogy egyoldalúságunkból *be-látásokhoz* jussunk. Bár a nyelvvel igazán nem könnyű ezt az oszcilláló, poláris világlátást kifejezni, a bölcsesség irodalmában ősidők óta vannak olyan szövegek, melyek ezen alapvető törvényszerűségeknek érvényes nyelvi formát teremtettek. A rövidségében s pontosságában egyedülálló Lao-Ce a *Tao te king*ben így fogalmaz:

*„az ég alattiban mindenki tudja
hogy szép a szép
és ezzel megvan már a rút is
mindenki tudja
hogy jó a jó
és ezzel megvan már a rossz is*

mert

*Lét és Nemlét egymást teremtik
nehéz könnyű egymást beteljesítik
hosszú rövid egymást valóra váltják
kiméri egymást mélység és magasság
énekszó dallam egymásba csendül
elöl és hátul egymás után lendül*

*így hát a szentek elmélkedéseinek
tárgya a nemcselekvés
szavak nélkül tanítanak
fölkél a tízezer dolog nem hagyják cserben őket
szülnek nem birtokolnak
munkálkodnak de úgy mint aki maga nem is létezik
cselekszenek de aztán tovább ott nem maradnak
s épp mert ott tovább nem maradnak
el sem hagyatnak”*

(Karátson Gábor fordítása)

/Thorwald Dethlefsen – Rüdiger Dahlke: Út a teljességhez – részlet/